

Nimi Palolaitos**Nimenmuutokset:**

Palokunta	1861 – 1945
Palolaitos	1945 – 1990
Pelastuslaitos	1990 –

Lautakunnan nimenmuutokset:

Palotoimikunta	1838 – 1935
Palolautakunta	1936 – 1989
Pelastuslautakunta	1989 –

Rajavuodet 1838 – 1977

Historia Vanhimman so. Vantaan Helsingin palotoimesta ei ole säilynyt yksityiskohtaisia tietoja. Ilmeisesti kaupungissa kuitenkin noudatettiin kaupunginlain palosuojelun järjestämisestä koskevia määräyksiä. Paloturvallisuutta valvoi maistraatti, joka myös antoi sitä koskevia erillisiä määräyksiä. Paloturvallisuudesta ja sammutuksesta huolehtiminen kosketti koko kaupunkia: Asukkaat osallistuivat sammutustyöhön, porvarit suorittivat palovartiointia ja todennäköisesti kaupungilla oli myös rakennusten ja palokaluston tarkastaja, palosuojelusta vastasi joku raatimiehistä.

1600-luvulla palotoimeen alettiin koko maassa kiinnittää entistä enemmän huomiota. Ainoina ohjeina olivat kuitenkin edelleen kaupunginlain määräykset. Valvonta ja palotoimen johto oli yleensä yhden raatimiehen tehtävänä, mutta se saattoi olla myös pormestarin vastuulla. Palotarkastajana toimi tehtävään määrätty raatimies. Kukin kortteli (kaupunginosa) muodosti oman palopiirinsä, joihin määrätty ruotu- ja korttelimestarit olivat apuna palotarkastuksissa. Erityiset tarkastajat huolehtivat kiinteistöjen palokaluston tarkastamisesta. Sammutustyötä varten palotarkastajan alaisena oli neljä palomestaria. Kaikki nämä toimihenkilöt olivat luottamusmiehiä, jotka valittiin raastuvankokouksessa.

Kaupungin vartioinnista huolehti maistraatin valvonnan alaisena kapteenin johtama porvarikaarti. Tavallisesti vartijoita oli neljä, sota-aikoina enemmän. Vartijoita valvoivat erityiset vartiointin tarkastajat, joita oli yleensä kaksi. Vartiomiesten tehtävänä oli yleisen järjestyksen valvominen ja tulen käsittelyn tarkkailu. Heidän tuli tarvittaessa hälyttää sammutusväki ja huolehtia järjestyksestä palopaikalla, mutta itse sammutustyöhön he eivät osallistuneet. Kaupunginvartijoiden lisäksi kaupungilla oli kaksi torninvartijaa, joiden tuli tähyttää tulipaloja ja tarvittaessa tehdä hälytys.

Vakinainen, palkattu palovartiosto perustettiin Helsinkiin 12.10.1753. Myö-

hemmin 13.3.1755 sille vahvistettiin ohjesääntö, joka oli ilmeisesti ensimmäinen palotointa koskeva erillinen paikallissääntö Helsingissä. Kaupungin vanhin palojärjestys vahvistettiin 27.2.1784, mutta vasta seuraava, 11.4.1838 vahvistettu järjestys, sisälsi määräyksiä erityisen palolaitoksen perustamisesta. Tällöin palotoimen hallinto siirrettiin maistraatilta erityiselle palotoimikunnalle, johon kuului Uudenmaan läänin kuvernööri puheenjohtajana, kaupungin kunnallispuhemies varapuheenjohtajana sekä kuusi jäsentä, joista yksi oli kaupungin ylipalomestari. Samalla palotoimen piirissä toimivien palkattujen virkailijoiden lukumäärä kasvoi. Palotoimen johtajaksi palkattiin ylipalomestari ja hänen apunaan oli palovartioston päällikkönä toimiva ruiskumestari, jonka virasta tuli nyt vakinainen.

Palovartioiden tehtäviin lisättiin nyt vartioinnin ja palohälytyksen tekemisen lisäksi myös sammutustyöhön osallistuminen. Kaupungin asukkaat olivat myös edelleen velvoitettuja osallistumaan sammutustyöhön. Kaupunki oli jaettu kymmeneen palomestarikuntaan, jotka vastasivat alueellaan sammutustyöstä, palokatselmuksista, tulenkäytön valvonnasta ja palokaluston hoidosta. Palomestarikunnat oli jaettu edelleen pienempiin ruiskumestarikuntiin. Jokaista palomestarikuntaa varten palotoimikunta määräsi porvariston keskuudesta valitun palomestarin ja kolme ruotumestaria.

Palotointa ryhdyttiin 1840-luvulta lähtien uudistamaan. Ensin perustettiin 30.6.1840 pelastuskunta huolehtimaan irtaimen omaisuuden suojelusta tulipalon syttyessä. Myöhemmin 14.6.1848 hyväksyttiin pelastus- ja raivauskunnan ohjesääntö, jossa pelastuskunta jaettiin kahteen osastoon. Ensimmäinen osasto huolehti talojen ja aitausten purkamisesta ja palopurjeiden pystyttämisestä, toinen osasto vastasi puolestaan ihmisten ja omaisuuden pelastamisesta ja yleisen järjestyksen ylläpitämisestä palopaikalla. Nämä kaksi osastoa lakkasivat toimimasta kuitenkin jo muutaman vuoden kuluttua.

Helsingin vakinaisen palokunnan perustamispäivänä pidetään toukokuun 11 päivää 1861 jolloin uusi palojärjestys hyväksyttiin. Tosin kaupungissa oli toiminut jo yli 20 vuoden ajan kunnan palkkaama, hieman eritavoin organisoitu palokunta, mutta nyt palotoimessa tähän asti noudatettu käytäntö vahvistettiin myös palojärjestyksessä. Päälystöä lisättiin ja palomiesthistö majoitettiin palotorneihin sekä niiden lähellä sijaitseviin majoituspaikkoihin. Palolaitokseen kuului tässä vaiheessa ylipalomestari, alipalomestari, neljä ruiskumestaria ja 90 palokonstaapelia. Kaupungin asukkaiden muodostama yleinen palokunta jäi edelleen toimimaan. Palolaitoksen hallinto kuului edelleen palotoimikunnalle, jonka puheenjohtajaksi määrättiin kunnallispuhemies. Palotoimen ylin valvonta kuului silti läänin kuvernöörille. Ylipalomestari ei enää ollut toimikunnan jäsenenä, mutta hänen tuli olla kokouksissa paikalla.

Uusi palojärjestys vahvistettiin 22.1.1869. Palolaitoksen apuna toimi edelleen kaupunkilaisten muodostama yleinen palokunta, joka jaettiin sammutus-, pelastus- ja vedenkuljetusosastoihin. Nämä kolme osastoa jakaantuivat edelleen pienempiin alaosastoihin: Sammutusosasto jakaantui

ruiskukomennuskuntiin, pelastusosasto repimistöistä ja pelastustyöstä vastaaviin alaosastoihin ja vedenkuljetusosasto veden kuljettamisesta ja pumppaamisesta huolehtiviin alaosastoihin. Seuraavassa palojärjestyksessä palotoimikunta siirrettiin kuvernöörin valvonnasta maistraatin valvontaan. Tämä 17.11.1882 annettu palojärjestys oli voimassa aina vuoteen 1921 asti. Palokostaapelien lukumäärää ei enää vahvistettu palojärjestyksessä vaan palolaitokseen tuli kuulua palomestarin ja alipalomestarin lisäksi palokomennuskunta, jonka muodosti tarpeellinen määrä ylikonstaapeleita ja konstaapeleita. Palojärjestyksessä ei mainittu enää ruiskumestareita, joita palolaitoksessa kuitenkin edelleen oli.

Säännöt kaupungin sairaankuljetusvaunujen käyttämiselle vahvistettiin 27.9.1904. Pohjoisella paloasemalla toimi sairasvaunuosasto, jota voitiin käyttää paitsi onnettomuustapausten yhteydessä, myös tavallisiin sairaskuljetuksiin.

Uusi palojärjestys vahvistettiin 6.5.1921. Kaupunki jaettiin nyt kahteen, sisempään ja ulompaan, palosuojelualueeseen. Palotoimikunta järjestettiin kaupungin muiden lautakuntien mukaiseksi. Palolaitoksessa muutettiin eräitä virkanimikkeitä, palomestarista tuli palopäällikkö ja alipalomestareista palomestareita, joista palotoimikunta määräsi yhden toimimaan varapalopäällikkönä. Lisäksi palokuntaan kuului edelleen ruiskumestari, kaksi koneenkäyttäjää ja palokomennuskunta, jonka nyt muodosti 9 palopäällysmiestä, 80 korpraalia, 14 vanhempaa ja 10 nuorempaa palomiestä. Ruiskumestari ja palopäällysmiehet muodostivat alipäällystön.

Kerran vuodessa tuli kaikissa kiinteistöissä toimittaa tulisijakatselmus. Tämän suorittivat palopäällikön valitsevat katselmusmiehet, joina toimivat piirinuohooja sekä kaksi asiantuntijaa, rakennusmestari ja uunintekijä. Katselmusmiehiä avusti lisäksi poliisimies.

Kerran vuodessa palopäällystön tuli myös suorittaa palotarkastus paloalueen kaikissa kiinteistöissä. Tarkoituksena oli valvoa, että kaikkia voimassa olevia palojärjestyksen määräyksiä noudatettiin. Nuohousta oli saanut vuoden 1882 palojärjestyksen mukaan harjoittaa vapaana ammattina. Vuoden 1921 järjestyksen tultua voimaan järjestettiin nuohous kuitenkin vuoden 1925 alussa piirinuohoojärjestelmän mukaisesti.

Varsinainen palolaki annettiin 22.6.1933. Lain perusteella vahvistettiin 30.12.1933 erityinen palosääntö, joka sisälsi yksityiskohtaiset määräykset palosuojelun järjestämisestä, sammutustoimista, palokatsastuksista ja nuohouksesta. Palolaissa määrättiin koko valtakunnan palotoimi valtioneuvoston ja läänien palotoimi maaherrojen valvontaan. Palosäännössä palotoimen johto määrättiin sisäasiainministeriölle. Jokaisen kunnan oli lain mukaan itse huolehdittava palosuojelustaan.

Palolain johdosta tuli ajankohtaiseksi uuden palojärjestyksen laatiminen. Se hyväksyttiin 4.12.1935 ja samalla palotoimikunnan nimi muutettiin palolautakunnaksi. Palojärjestyksessä aiheutti erimielisyyksiä eräät

piirinuohoojia koskevat kohdat, minkä seurauksena uusi palojärjestys vahvistettiin 2.7.1940. Uudessa järjestyksessä oli kuitenkin vain joitain pieniä muutoksia, jotka koskivat lähinnä muutoseikkoja ja määräysten yhdenmukaistamista muiden säädösten kanssa. Mitään varsinaisia muutoksia palolaitoksen organisaatioon uusi järjestys ei aiheuttanut. Pienin muutoksin palojärjestys oli voimassa aina toukokuuhun 1965 saakka. Sen mukaan laitos jakaantui neljään osastoon:

- 1) Sammutusosaston suoritti sammutus-, pelastus-, sairaankuljetus-,avunanto- ym. tehtäviä.
- 2) Teknillisen osaston tehtävänä oli suunnitella, hankkia ja huoltaa paloym. teknillinen kalusto.
- 3) Palonehkäisyosasto vastasi ehkäisevästä palosuojelusta, rakennustoiminnan seuraamisesta ja paloturvallisuutta koskevien määräysten noudattamisesta. Lisäksi osasto suoritti yleiset, ylimääräiset ja pyydyt palotarkastukset ja niihin liittyvät tehtävät.
- 4) Talousosasto vastasi palolaitoksen yleistä hallintoa ja taloutta koskevista asioista.

Palokunnan nimi muutettiin Helsingin palolaitokseksi vuonna 1945. 1970 – luvulla laitoksen toiminta laajeni ja muuttui kohti laaja-alaista pelastuslaitosta. Jo vuoden 1971 uudessa johtosäännössä palolaitosta uudistettiin tätä ajatusta silmälläpitäen. Vuonna 1976 voimaan astunut palo- ja pelastustointia koskeva laki ja sitä seurannut Helsingin palolaitoksen johtosäännön muutos liitti pelastustoimen kunnalliseen palotoimeen. Myös sairaankuljetustoimen tehtäviä siirtyi palolautakunnan vastuulle. Pelastustehtävien määrä oli jo tuolloin ylittänyt sammutustehtävien määrän. Samalla laitoksen osastot jaettiin uudenlaisiin jaoksiin, mikä delegoi päätöksentekoa johdolta alemmille tasoille.

Kehitys jatkui 1980 – luvulla. Vuonna 1983 palolaitoksen johtosääntöön lisättiin aluehälytyskeskus, minkä yhteydessä hälytys- ja viestitoiminta siirrettiin em. keskukselle. Keskus kuitenkin valmistui vasta 1990. 1970 – ja 1980-luvuilla toteutetuilla useilla johtosäännön muutoksilla pyrittiin muun muassa kehittämään laitoksen organisaatiota ja päätöksentekoa joustavammaksi. Vuonna 1988 palolautakunta (joka nimettiin uudelleen vuotta myöhemmin pelastuslautakunnaksi) apulaiskaupunginjohtajan alaisuudesta kaupunginjohtajan alaisuuteen.

Vuonna 1989 asetettiin toimikunta selvittämään mahdollisuuksia muodostaa kaupungin palolaitoksesta ja väestönsuojelutoimesta pelastuslaitos. 13.6.1990 hyväksyttiin kaupungin pelastushallinnon johtosääntö, jolloin toteutui palolaitoksen muutos pelastuslaitokseksi. Ennen yhdistymistä väestönsuojelu oli toiminut erillisenä 14.9.1939 perustettuna organisaationa. Laitokseen sisällytettiin seitsemän osastoa: hallinto-osasto, aluehälytyskeskus, pelastuskoulu, pelastusosasto, tekninen osasto, valvontaosasto ja väestönsuojeluosasto.

Vuonna 1996 valmistui Helsingin seudun operatiivisen yhteistoiminnan suunnitelma, mikä lisäsi mahdollisuuksia pääkaupunkiseudun palolaitosten yhteistyöhön. 1.9.1999 hyväksyttiin lainmuutoksen myötä uusi organisaatiouudistus, joka lisäsi aluekeskeistä painotusta toiminnassa. Väestönsuojeluosasto, valvontaosasto ja pelastuskoulu yhdistettiin riskienhallinnan toimialaksi, muissakin osastoissa tapahtui nimenmuutoksia toimialapohjaisesti. 2000- luvun kuluessa laitoksen johtosääntöä muutettiin seitsemän kertaa.

1.10.2005 Helsingin hätäkeskus siirtyi valtion ylläpidettäväksi ja muutti sittemmin 2010 Keravalle. Yhteistyötä Helsingin seudun kuntien pelastuslaitosten välillä tiivistettiin edelleen vuodesta 2005 eteenpäin. Pelastuslaitoksen visioiksi kirjattiin asiakaslähtöisyys, onnettomuuksien ennaltaehkäisy, operatiivinen ylivoimaisuus, alueellinen hajauttaminen ja varautuminen kaikkiin tilanteisiin. Pelastustoimen johtosääntö uudistui 13.5.2009, laitoksessa oli tämän jälkeen aiemman toimialajaon sijasta neljä osastoa: Hallinto-osasto, operatiivinen osasto, riskienhallinnan osasto ja tekninen osasto. Johtosääntöä muutettiin vuosina 2012 ja 2013. Vuoden 2013 jälkeen laitoksella oli kolme osastoa: hallinto- ja kehittämisosasto, pelastustoimenosasto sekä tekninen osasto.